

Moralność panów i niewolników – etyka Friedricha Nietzschego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Nietzsche Friedrich, *Poza dobrem i złem*, tłum. K. Krzemieniowa, Warszawa 1988.
Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*.
- Nietzsche Friedrich, *Tako rzecze Zaratustra*, tłum. Wacław Berent, Poznań 2004.
- Nietzsche Friedrich, *Tako rzecze Zaratustra*, tłum. Wacław Berent, Poznań 2014.

Moralność panów i niewolników – etyka Friedricha Nietzschego

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy tradycyjna moralność czyni człowieka lepszym? Czy chrześcijaństwo podnosi poziom naszego człowieczeństwa? Jakiej kultury potrzebujemy, by móc się w pełni realizować jako ludzie? Te pytania postawił i udzielał na nie odpowiedzi, formułując radykalne tezy na temat człowieka, życia i moralności, Friedrich Nietzsche (1844-1900). Nie sposób przecenić wpływu tego myśliciela na filozofię i kulturę XX w. Zarazem trudno wskazać jakikolwiek nurt filozoficzny czy szkołę myślową, które rozwijałyby jego idee w zakresie akademickim czy światopoglądowym. Tak jak nie należał Nietzsche do żadnego filozoficznego kierunku, tak nie znalazł bezpośrednich naśladowców czy uczniów. Jednak jego myśli o kulturze bez Boga, o relatywizmie wartości, o ważnej roli ludzkiej woli w kształtowaniu życia oraz subiektywnym charakterze moralności odcisnęły niezwykle głębokie piętno na całej myśli XX w.

Twoje cele

- Zaprezentujesz motywy i sens nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa oraz koncepcję moralności panów i niewolników Friedricha Nietzschego.
- Wyjaśnisz pojęcia resentymentu, woli mocy i nadczłowieka.
- Odróżnisz i scharakteryzujesz postawę apollińską i dionizyjską.
- Przeanalizujesz fragmenty pracy *Tako rzecze Zaratustra* Friedricha Nietzschego.

Przeczytaj

Nietzsche i jego wczesna filozofia

Friedrich Nietzsche był z wykształcenia filologiem klasycznym i jeszcze jako student zasłynął przenikliwymi analizami tekstów starożytnych. Katedrę filologii klasycznej w Bazylei objął, mając zaledwie 25 lat, ale jego pierwsze duże dzieło filologiczne – *Narodziny tragedii* (1872) zostało bardzo krytycznie przyjęte przez środowisko naukowe. W pracy tej Nietzsche przedstawił swą koncepcję dwu zasadniczych postaw ludzkich – apollinijskiej i dionizyjskiej, które jeszcze wtedy głównie opisywał w odniesieniu do sztuki i twórczości. W klasyfikacji tej mieści się załączek późniejszych twierdzeń etycznych filozofa.

William Bouguereau, *Młodość Bachusa*, ok. 1884 r. Obraz doskonale przedstawia – w postaciach rozprawionych, tańczących, pozbawionych zahamowań w swych zachowaniach ludzi – główne cechy postawy dionizyjskiej.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Nietzschego krytyka moralności tradycyjnej

Swą późniejszą twórczość filozoficzną uprawiał Nietzsche w sposób niesystemowy, w aforystycznym, literackim języku, co dodatkowo wpłynęło na popularność jej recepcji. Do najważniejszych dzieł tego niemieckiego filozofa należą *Tako rzecze Zaratustra* (1883-1885), *Poza dobrem i złem* (1886), *Z genealogii [moralności](#)* (1887), *Antychryst* (1895). Swe podstawowe idee i myśli powtarzał i rozwijał Nietzsche w kolejnych pracach.

Jednym z głównych obszarów jego zainteresowania była ludzka kultura, w szczególności moralność. Odkrył on, że w epoce, w której przyszło mu żyć, ludzie przestali potrzebować Boga zarówno jako opiekuna ludzkości i moralnego prawodawcy, jak i metafizycznej racji istnienia świata i jego wartości. To stało się przesłanką słynnego twierdzenia „Bóg umarł”. Dlatego też Nietzsche postulował odrzucenie tradycyjnych wartości, opartych na religijnych założeniach. Określał to jako konieczność „przewartościowania wszystkich wartości”. Z tego także powodu poddał on gruntownej krytyce tradycyjną moralność, zwłaszcza chrześcijańską. Uznał ją za przejaw mentalności niewolniczej, opartej na [resentymencie](#) niewolników wobec panów. Twierdził, że chrześcijaństwo, które głosi miłość, jest w gruncie rzeczy wyrazem nienawiści do silniejszych, ale w związku z niemożnością pokonania ich w otwartej walce, nienawiść tę ukrywa, przyznając sobie zarazem moralną wyższość.

Pisał Nietzsche w *Poza dobrem i złem*:

” Friedrich Nietzsche

Poza dobrem i złem

Istnieje moralność panów i niewolników [...]. Człowiek szlachetnego pokroju odczuwa siebie jako miarę wartości, nie uważa za konieczne szukać aprobaty, sądzi według zasady „co przynosi mi szkodę, jest samo w sobie szkodliwe”, ma świadomość tego, że to on jest tym, co w ogóle nadaje godność rzeczom, że jest wartościotwórczy.

Wszystko, co w sobie rozpoznaje, traktuje z szacunkiem: tego rodzaju moralność jest [samogloryfikacją](#). Na plan pierwszy wychodzi uczucie pełni, mocy szukającej ujścia, szczęście wielkiej energii, świadomość bogactwa, które mogłoby obdarowywać i rozdawać: – bywa że

człowiek szlachetny pomaga nieszczęśliwemu, ale nigdy lub prawie nigdy z litości; raczej pod naporem zrodzonym przez nadmiar mocy. [...] Inaczej ma się rzecz z drugim typem moralności, moralnością niewolników. Załóżmy, że moralizują pobici, uciskani, cierpiący, znużeni, pozbawieni wolności i samoświadomości: cóż będzie stanowić wspólny mianownik ich wartościowania moralnego? Prawdopodobnie dojdzie do głosu pesymistyczna podejrzliwość w stosunku do całej sytuacji człowieka, być może potępienie człowieka wraz z jego sytuacją. Spojrzenie niewolnika jest nieprzychylnie dla cnót możliwych i żywi on sceptycyzm i nieufność, jest subtelny w nieufności wobec wszelkiego „dobra”, które tam darzy się szacunkiem, chciałby sam siebie przekonać, że tam nawet szczęście nie jest autentyczne. Wydobywa natomiast i oświetla właściwości, które czynią znośniejszą egzystencję cierpiących: tu ceni się wysoko współczucie, uczynną pomocną dłoń, gorące serce, cierpliwość, pilność, pokorę, serdeczność – są to bowiem niezwykle pożyteczne cechy i niemal jedyne środki pozwalające sprostać naporowi życia. Moralność niewolnicza jest w istocie moralnością służącą użyteczności. Tu jest punkt wyjścia zrodzenia się owego własnego przeciwieństwa „dobrego” i „złego”. [...] A zatem według moralności niewolników „zło” budzi bojaźń; według moralności panów natomiast tym, co wzbudza bojaźń i ku temu dąży, jest właśnie „dobro”, zaś „człowiek mierny” wydaje się godny wzdargy.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Poza dobrem i złem*, tłum. K. Krzemieniowa, Warszawa 1988, s. 334–335. Cytat za: Barbara Markiewicz, *Filozofia dla szkoły średniej*.

Wola mocy i nadczłowiek

Portret Friedricha Nietzschego (1906) pędzła słynnego norweskiego ekspresjonisty Edwarda Muncha. Czy na obrazie tym można przedstawić filozofa jako reprezentację „nadczołowieka”?

Źródło: domena publiczna.

W nawiązaniu do swych wcześniejszych przemyśleń dotyczących postawy dionizyjskiej, pod wpływem filozofii Schopenhauera, przyjmując ustalenia dotyczące różnicy między moralnością panów i niewolników, stworzył Nietzsche koncepcję **woli mocy**. W jego rozumieniu jest to dynamiczna istota natury i życia. W sposób szczególny przejawia się ona w ludzkim życiu. Jest podstawą sprawczości działania człowieka uwolnionego z ograniczeń moralnych konwencji, zwłaszcza chrześcijańskiego poglądu o odpowiedzialności za czyny i ostatecznego poddania każdego człowieka pod boski (zewnętrzny i absolutny) osąd moralny. Wola mocy jest ludzką siłą, wynikającą z poczucia możliwości nieskrępowanego dążenia do swych celów, samodzielnego i świadomego panowania nad otoczeniem i przewycięzania go, a nie podporządkowania się mu. Przeciwstawia się ona chrześcijańskiej koncepcji wolnej woli, która według Nietzschego nie cechuje się wcale wolnością, ale przeciwnie – poddawana jest presji religijnych nakazów. Jako alternatywną wobec antropologii chrześcijańskiej zaproponował koncepcję „[nadczołowieka](#)”, który normy etyczne określa sam dla siebie i nie krępuje się zasadami tradycyjnej moralności.

Pisał on w *Tako rzecze Zaratustra*:

Tako rzecze Zaratustra

– Ja was uczę nadczłowieka. Człowiek jest czymś, co pokonanym być powinno. Cóżście uczynili, aby jego pokonać?

Wszystkie istoty stworzyły coś ponad siebie; chcecież być odpływem tej wielkiej fali i raczej do zwierzęcia powrócić, niżli człowieka pokonać?

Czymże jest małpa dla człowieka? Pośmiewiskiem i sromem bolesnym. I tymże powinien być człowiek dla nadczłowieka: pośmiewiskiem i wstydem bolesnym.

Przebyliście drogę od robaka do człowieka i wiele jest w was jeszcze z robaka. Byliście niegdyś małpami i dziś jest jeszcze człowiek bardziej małpą, niżli jakakolwiek małpa. [...]

Nadczłowiek jest treścią ziemi. [...]

Zaklinam was, bracia, pozostańcie wierni ziemi i nie wiercie tym, co wam o nadziemskich mówią nadziejach! [...]

Niegdyś było bluźnierstwo wobec Boga największym zuchwalstwem, lecz Bóg umarł, a z nim zmarli i ci bluźniercy. [...]

Niegdyś spoglądała dusza wzgardliwie na ciało; naonczas była ta wzgarda czymś najwyższym; chciała mieć dusza ciało chudym, wstrętnym, zagłodzonym. [...]

O, ta dusza była sama jeszcze chuda, wstrętna i zagłodzona i okrucieństwo było rozkoszą tej duszy. [...]

Czas, by człowiek cel sobie wytknął. Czas, by zasiał ziarno swej najwyższej nadziei.

Jeszcze ziemia dość bogata, lecz przyjdzie czas, gdy się stanie tak biedna i oswojona, że z tego ziarna nadziei żadne wyższe drzewo już nie wyrośnie. [...]

Biada! Zbliża się czas, gdy człowiek żadnej gwiazdy porodzić nie będzie zdolny. Biada! Zbliża się czas po tysiącokroć wzgardy godnego

człowieka, człowieka, co nawet samym sobą już gardzić nie zdoła.
Patrzcie! wskazuję wam ostatniego człowieka.

„Czem jest miłość? Czem jest twórczość? Czem tęsknota? Czem gwiazda?” – tak pyta ostatni człowiek i mruży wzgardliwie oczy.
Ziemia się skurczyła, a po niej skacze ostatni człowiek [...] jako pchła ziemna; ostatni człowiek żyje najdłużej.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra*, tłum. Wacław Berent, Poznań 2004, s. 10–16.

Słownik

moralność

(z łac. *moralis* – dotyczący obyczajów) realizowane przez jednostki i społeczności zasady postępowania, charakterystyczne dla określonej kultury (subkultury), w której występują; wyrażają one przyjęte w danej kulturze normy etyczne, tj. opis ludzkich powinności, zakazów dotyczących ludzkiego zachowania, a także określenie tego, co jest dobre, a co złe w tym zachowaniu

resentyment

(fr. *ressentiment* – niechęć, uraza) ukrywane uczucia niechęci i zawiści wobec innych, maskowane poczuciem moralnej wyższości wobec nich

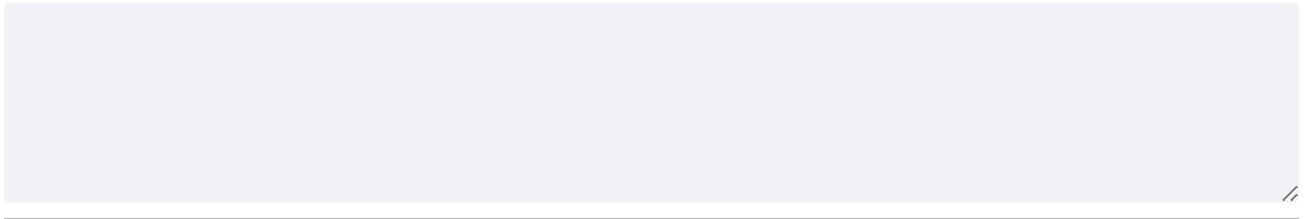
nadczłowiek

w filozofii F. Nietzschego człowiek obdarzony wolą nieskrępowanego dążenia do realizacji swych celów, samodzielny i samoświadomy, postępujący zgodnie z normami etycznymi, określonymi przez niego samego

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj fragmentu *Przedmowy Zaratustry* z dzieła *Tako rzecze Zaratustra* Friedricha Nietzschego i wynotuj pojęcia i idee charakterystyczne dla jego filozofii.

Friedrich Nietzsche

Tako rzecze Zaratustra

Gdy Zaratustra zaszedł do najbliższego miasta u skraju lasów, znalazł tam wiele ludu, zgromadzonego na rynku, gdyż było obwieszczono, iż linoskok da widowisko. I Zaratustra tak rzekł do ludu:

– Ja was uczę nadczłowieka. Człowiek jest czemś, co pokonanem być powinno. Cóżście uczynili, aby go pokonać?

Wszystkie istoty stworzyły coś ponad siebie; chcecież być odpływem tej wielkiej fali i raczej do zwierzęcia powrócić, niżli człowieka pokonać?

Czemże jest małpa dla człowieka? Pośmiewiskiem i wstydem bolesnym. Temże powinien być człowiek dla nadczłowieka: pośmiewiskiem i sromem bolesnym. Przebyliście drogę od robaka do człowieka, i wiele jest w was jeszcze z robaka. Byliście niegdyś małpami i dziś jest jeszcze człowiek bardziej małpą, niżli jakakolwiek małpa. Kto zaś jest pośród was najmędrszym, ten jest dwurodkiem i mieszańcem rośliny i upiora. Mówięż ja wam, byście się upiorami lub roślinami stali?

Patrzcie, ja wam wskazuję nadczłowieka!

Nadczyłowiek jest treścią ziemi. Wasza wola niech rzeknie: nadczyłowiek niech będzie ziemi treścią!

Zaklinam was, bracia, pozostańcie wierni ziemi i nie wiercie tym, co wam o nadziemskich mówią nadziejach! Truciciele to są, wiedni czy nieświadomi!

Wzgardziciele to ciała, wymierający i sami zatruci, którymi ziemia się umęczyła; obyź się prędzej precz wynieśli!

Niegdyś było bluźnierstwo Bogu największym zuchwalstwem, lecz Bóg umarł, a z nim zmarli i ci bluźniercy. Ziemi bluźnić jest rzeczą najstraszniejszą, jako też cenić bardziej wnętrzości niezbadanego, niżli treść tej ziemi!

Niegdyś spoglądała dusza wzgardliwie na ciało; naonczas była ta wzgarda czemś najwyższym; chciała mieć dusza ciało chude, wstrętne, zagłodzone. Mniemała, iż się ciało i ziemi tak oto umknie.

O, ta dusza była sama jeszcze chuda, wstrętna i zagłodzona, i okrucieństwo było rozkoszą tej duszy!

Lecz wy nawet jeszcze, bracia moi, powiedzcież mnie: co wam ciało wasze o duszy waszej zwiastuje? Nie jestże wasza dusza ubóstwem i brudem i żalosną błogością?

Zaprawdę, brudnym stworzeniem jest człowiek. Trzeba być morzem, aby brudne strumienie w siebie przyjmować i samemu się nie zabrukać. Patrzcie, ja was uczę nadczyłowieka: ten jest morzem, w nim wasza wielka wzgarda zatonać zdoła. [...]

Gdy Zaratustra tak zakończył, krzyknął jeden z ludu: „Słyszeliśmy już dosyć o linoskoku, pokażcież nam go wreszcie!“ I lud cały śmiał się z Zaratustry. Jakoż linoskok, sądząc, że na niego przyszła kolej, imał się swego dzieła.

Zaratustra jednak spoglądał na lud i dziwił się. Poczem rzekł temi słowy:

– Człowiek jest liną rozpiętą między zwierzęciem i nadczłowiekiem – liną ponad przepaścią.

Niebezpieczne to przejście, niebezpieczne podróże: niebezpieczne wstecz pogłądanie, trwożne chwanie i zatrzymywanie się.

Oto co wielkim jest w człowieku, iż jest on mostem, a nie celem; oto co w człowieku jest umiłowania godne, że jest on przejściem i zanikiem.

Kocham tych, którzy żyć nie umieją inaczej jeno w zaniku, albowiem oni są tymi, którzy mijają.

Kocham wielkich wzgardzicieli, gdyż są to wielcy wielbiciele i strzały tęsknoty na brzeg przeciwny.

Kocham tych, którzy nie szukają aż poza gwiazdami powodów, aby zaniknąć i ofiarą się stać, lecz ziemi się ofiarują, aby ziemia stała się własnością nadczłowieka.

Kocham tego, który żyje, aby poznawał, i który poznawać chce, aby kiedyś nadczłowiek żył. Ten pragnie swego zaniku.

Kocham tego, który pracuje i odkrycia czyni, aby nadczłowiekowi dom wystawił, oraz mierzwę, zwierzę i roślinę jemu zgotował: gdyż i on chce swego zaniku.

Kocham tego, który cnotę swą kocha: gdyż cnota jest wolą zaniku i strzałą tęsknoty.

Kocham tego, który ani kropli ducha sobie nie pozostawia, lecz chce być całkowicie duchem swej cnoty: ducha postacią przechodzi on przez most.

Kocham tego, co ze swej cnoty czyni skłonność ducha i przeznaczenie własne: kwoli swej cnoty chce niejako i żyć jeszcze i przestać już żyć.

Kocham tego, co nie chce zbyt wiele cnót posiadać. Jedna cnota jest większą, cnotą niżli dwie, albowiem bardziej staje się onym węzłem, na którym zawieszają się

przeznaczenie.

Kocham tego, czyja dusza udziela się rozrzutnie, który podzięki ani sam nie chce, ani się nią nie odwzajemnia: gdyż on obdarza ustawicznie, a siebie oszczędzać nie pragnie. [...]

Kocham tego, czyja dusza jest przepelna, tak iż samego siebie człowiek zapomina i tylko rzeczy wszystkie życie w nim mają: gdyż rzeczy wszystkie staną się dlań zatraceniem.

Kocham tego, co wolnego jest ducha i wolnego serca; głowa takiego jest tylko trzewiem serca, serce wszakże prze go ku zagładzie.

Kocham tych wszystkich, co są jako ciężkie krople, spadające pojedynczo z ciemnej chmury, zawisłej nad człowiekiem: zwiastują one błyskawicę i jako zwiastuny giną.

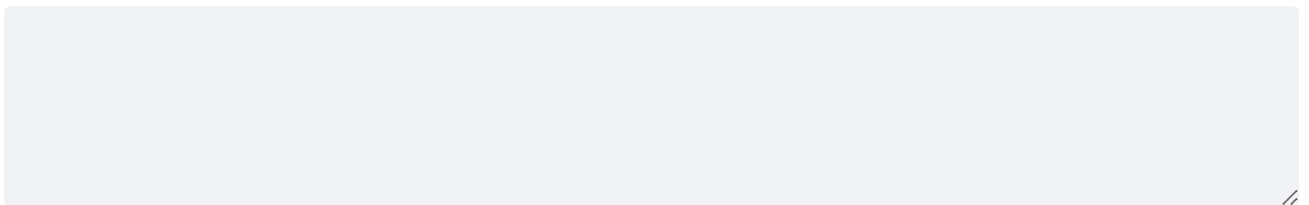
Patrzcie, jam jest zwiastunem błyskawicy, jam jest ciężką kroplą z chmury: ta błyskawica zwie się nadcześnikiem.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra*, tłum. Waclaw Berent, Poznań 2014, s. 10–15.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Zinterpretuj metafory, którymi posługuje się Zaratustra w opisie człowieka znajdującym się w końcowej części audiobooka.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, w jaki sposób stwierdzenie Nietzschego: „Bóg umarł” wiąże się z jego koncepcją nadczłowieka.

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Uzupełnij tekst właściwymi wyrazami. Pamiętaj o użyciu poprawnej formy gramatycznej.

moralność, wola, moc, nadczłowiek, ograniczenie

Friedrich Nietzsche twierdził, że istotą życia jest Uznawał, że naturę przenika wola – samorzutne dążenie do krzewienia się i rozwoju. W odniesieniu do człowieka mocy oznaczała dążenie do swych celów pozbawione moralnych. Charakteryzował się nią według Nietzschego – osoba samodzielna w realizacji swych pragnień, wolna od ograniczeń tradycyjnej

Ćwiczenie 7

Zinterpretuj fragment tekstu Friedricha Nietzschego, określając, kim jest nadczłowiek w myśli tego filozofa.

” Friedrich Nietzsche

Tako rzecze Zaratustra

– Ja was uczę nadczłowieka. Człowiek jest czymś, co pokonanym być powinno. Cóżście uczynili, aby jego pokonać?

Wszystkie istoty stworzyły coś ponad siebie; chcecież być odpływem tej wielkiej fali i raczej do zwierzęcia powrócić, niżli człowieka pokonać?

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra*, tłum. Wacław Berent, Poznań 2014, s. 10.

Ćwiczenie 8

Dokonaj oceny koncepcji Nietzschego. Co w niej zasługuje na uznanie, a co może budzić wątpliwości etyczne?

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Moralność panów i niewolników – etyka Friedricha Nietzschego

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

9. Friedrich Nietzsche. Uczeń:

- 1) przedstawia motywy nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa;
- 2) wyjaśnia pojęcia woli mocy i nadczłowieka;
- 3) odróżnia i charakteryzuje postawę apollińską i dionizyjską;
- 4) analizuje fragment Tako rzecze Zaratustra (Przedmowa Zaratustry) Friedricha Nietzschego.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zaprezentujesz motywy i sens nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa oraz koncepcję moralności panów i niewolników Friedricha Nietzschego.
- Wyjaśnisz pojęcia resentymentu, woli mocy i nadczłowieka.

- Odróżnisz i scharakteryzujesz postawę apollinijską i dionizyjską.
- Przeanalizujesz fragmenty pracy *Tako rzecze Zaratustra* Friedricha Nietzschego.

Cele operacyjne. Uczeń:

- podejmuje rzetelną dyskusję filozoficzną oraz formułuje w niej jasne i uzasadnione stanowisko;
- umie stawiać pytania światopoglądowe (w tym moralne) i poszukiwać odpowiedzi na nie z wykorzystaniem wiedzy filozoficznej;
- rozpoznaje związki między filozofią a innymi działami kultury europejskiej, zwłaszcza między filozofią a sztuką (w tym literaturą piękną), religią i nauką.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli;
- audiobook.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i wyświetla na tablicy temat i cele lekcji. Prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji. Prosi wybranego ucznia o przeczytanie pytań znajdujących się we wprowadzeniu do e-materiału:
 - *Czy tradycyjna moralność czyni człowieka lepszym?*
 - *Czy chrześcijaństwo podnosi poziom naszego człowieczeństwa?*
 - *Jakiej kultury potrzebujemy, by móc się w pełni realizować jako ludzie?*Następnie dzieli klasę na trzy zespoły. Uczniowie dyskutują w grupach. Na koniec tego bloku prezentują wyniki pracy na forum klasy.

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasła związane z tematem zajęć: *wola mocy, nadczłowiek*. Uczniowie podają swoje pomysły, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy w formie mapy myśli/pojęć. Po zanotowaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie, jeśli to konieczne, nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Audiobook”, a następnie czyta polecenia:
 - *Wysłuchaj fragmentu Przedmowy Zaratustry z dzieła Tako rzecze Zaratustra Friedricha Nietzschego i wynotuj pojęcia i idee charakterystyczne dla jego filozofii.*
 - *Zinterpretuj metafory, którymi posługuje się Zaratustra w opisie człowieka znajdującym się w końcowej części audiobooka.*Uczniowie pracują w parach. Następnie wybrani lub chętni uczniowie prezentują swoje odpowiedzi na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformę nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: *Zaczynam się zastanawiać...*
2. Jako posumowanie uczniowie indywidualnie rozwiązują ćwiczenia zamknięte nr 1-2, 4-6, a następnie porównują swoje odpowiedzi z odpowiedziami kolegi lub koleżanki z ławki.

Praca domowa:

1. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia zamknięte 3, 7-8.

Materiały pomocnicze:

- Dzugaj M., *Zwierzę. Człowiek. Nadczłowiek: myśl antropologiczna Friedricha Nietzschego*, w: „Amor Fati”, nr 2/2015, s. 153-165.

- Chrzanowski G., *Kim jest „ostatni człowiek”, czyli o transcendowaniu w filozofii Fryderyka Nietzschego i w teologii chrześcijańskiej*, w: *Mistrzowie podejrzeń: afirmacja, negacja czy przezwyciężenie?*, red. Jowita Guja, Kraków 2015, s. 101-121.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Audiobook” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.